

Matajur

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

Lit. 20.—

VIDEM, 16. - 30. NOVEMBRA 1952.

Leto III. — Štev. 53

UREDNIŠTVO in UPRAVA via Mazzini, 10 - Videm - Udine

Naročnina: letna 400.— lir, 6 mesečna 200.— lir.

Kazen za zločince

Že sedem let, to je točno odkar se je povrnila italijanska uprava v Beneško Slovenijo, moramo pri nas prenašati trikotniške tople, ki imajo v naših krajih tako žalosten sloves zaradi cele vrste nasilij in zločinov, ki so jih zagrešili in kakršnih ne pomnimo v zgodovini našega ljudstva. Take teroristične tople so bile organizirane takoj po osvoboditvi izpod nacističnega jarma leta 1945 z ednim ciljem, da bi uničile pridobitve našega ljudstva, ki si jih je priborilo za časa narodno-osvobodilne borbe s pomočjo svojih jugoslovanskih bratov.

Kdo je ustanovil te zločinske tople in kateri so bili njihovi glavni poborniki? Našemu ljudstvu in tudi italijanskim antifašistom, ki so skupaj z nami protestirali proti vladi, katera je dopuščala obstoj do zob oboroženih tolovajev, kateri so terorizirali vse prebivalstvo, ter bili pripravljeni že v samem začetku udušiti vsak glas, ki bi se dvignil v obrambo ali zahtevo naših pravic, našemu ljudstvu torej, so ti ljudje znani. Lahko bi navedli cele vrste dejanj in imen, nasilij in zločinskih podvigov, z kar bi ne bile dovolj vse štiri strani našega lista. Vsekakor naj ve kulturni svet, predvsem pa skupščina Združenih narodov, da živi slovenska manjšina v Italiji še vedno pod težo nasilja, ker trikotniške tople, ki so se ustanovile v Beneški Sloveniji, še niso popolnoma izginile in ni bil podzet še noben ukrep proti njihovim pripadnikom in več ali manj zakritim poglavarjem, čeprav obstoja zakon, ki bi moral biti za vse enak in ki predvideva strogo kazen za oborožene tople in za tiste, ki imajo orožje.

Ljudje, ki so dolga leta kot člani ali poglavarji trikotniškega tolovajstva strahovali naše ljudstvo, so še vedno nekažnovani. Krivci protizakonitih nasilij, pošiljalci hiš zaveznih Slovencev, atentatorji in morilci zaveznih članov slovenske narodne manjšine, hodijo še vedno svobodni okrog, ter imajo morda celo kakšno diplomato za zasluge, ker so zagrešili te zločine proti Slovincem. Kje je vendar pravica!

Nekaj časa sem se take oborožene tople ne pojavljajo več odkrito in javno, kot v prejšnjih časih. Po nekaterih vaseh so orožniki ali finančni stražniki zaplenili orožje, pri tem pa niso poklicali tistih, pri katerih so orožje dobili, niti pred sodišče. Toda tako postopanje ni prav nič pomirilo našega ljudstva. Pogosti obiski po naših vaseh nekega poglavarja, ki je znan kot bivši pripadnik zloglasne teroristične organizacije SIM iz dobe fašizma (SIM je tista organizacija, ki je umorila italijanske antifašiste Rosselli in na čelu katere je bil zloglasni general Roatta, ki je bil najprej obojen na dosmrtno ječo, potem pa so ga oprostili in izpustili na svobodo), nas pripeljejo do prepričanja, da je trikotniške danes še bolj nevarne kot nekdaj. Medtem ko so se oboroženi tolovaji prej javno kazali, grozili javno po gostilnah, da bodo likvidirali tega ali onega Slovence, delujejo danes v največji tajnosti.

Čim naši ljudje odkrijejo kakšno skrivališče njihovega orožja, to orožje takoj izgine. Prav gotovo bo kmalu na enak način izginito tudi orožje, ki je skrito v nekem ptičjem lovišču, katero je bilo zgrajeno v pretekli pomladi. Videti boste, kako se bodo podvzivali odnesti drugam orožje, če tega še niso storili. Upamo, da to odkritje ne bo imelo škodljivih posledic tudi za nas.

Nekateri ljudje, ki so bili nekoč člani zloglasne SIM, SS-ovcev, ali črnih tolp in nazadnje trikotnistov, so zmogli vsega. Primer zločinskega uboja zaveznega

pripadnika slovenske narodne manjšine v Beneški Sloveniji, Andreja Juše, je dovolj jasen in prepričani smo, da so tisti zločinci že večkrat proučevali potrebo, da bi ponovili te vrste zločinska dejanja tudi nasproti kakšnemu drugemu zastopniku naše narodne manjšine prav zato, ker so dobili vzpodbudo iz Juševga primera. Ti zločinci so namreč še vedno nekažnovani in oblasti so se kaj malo pobrigale, da bi odkrile njegove ubijalce. Naše ljudstvo tega ni pozabilo, in to bi morala vedeti tudi naša vlada, predvsem pa g. De Gasperi, ki je pred nedavnim prišel v Gorico, kjer je dopovedoval, da »se mora slovenska narodna manjšina v Italiji zahvaliti Bogu, da živi tostran meje.« V Beneški Sloveniji je za nekatere teh tolovajev postala že navada, da ljudi javno straši čez: »Pazi se, da ne boš storil takega konca, kakršnega je storil Juša.«

Andreja Jušo so ubili pri belem dnevu, v neposredni bližini njegove hiše. Njegovega ubijalca so videli s prostim očesom nekateri vaščani iz Krasa, ki so stali na vratih svoje hiše, kamor so jih priklicali strelj ubijalca, s katerimi je ubil Jušo in kilci na pomoč tega slednjega.

Preganjanje in zatiranje, to so naše pravice!

V govoru, ki ga je imel De Gasperi v Gorici dne 4. novembra, ob štiriindevsetletnici italijanske zmage nad Avstro-Ogrsko, je izrekel besede, ki jih beneški Slovenci nismo pričakovali od predstavnika italijanske vlade. Take besede govore samo neodgovorni ljudje.

V Gorici je namreč De Gasperi rekel Slovincem, da so lahko srečni in da morajo biti zadovoljni, ker so ostali pod Italijo. Dejal je, da imajo vse manjšinske pravice, medtem ko jih Italijani onstran meje in v jugoslovanski coni Tržaškega ozemlja nimajo. Morda De Gasperi misli, da smo Slovenci, ki živimo že 86 let pod italijansko suverenostjo, kjer ne uživamo niti človeških niti narodnostnih pravic, že navajeni brez njih živeti in da jih zato tudi ne bomo zahtevali. Toda mi bomo zahtevali te naše pravice, dokler nam jih ne bodo dali.

Na De Gasperijev govor moramo beneški Slovenci povedati, kakšnih pravic smo deležni pod Italijo in kakšnih so deležni prebivalci italijanske narodnosti onstran meje. V Beneški Sloveniji živi približno 60 tisoč Slovencev, a nimajo niti ene slovenske osnovne šole. Velika želja po slovenskem pouku silijo starše, da pošiljajo svoje otroke v goriške slovenske šole. Italijanske oblasti pa hočejo na vse načine preprečiti starše, da bi ne pošiljali tja svojih otrok. Tarčentski sodnik je pred dvema letoma poklical celo na sodnijo v Tarčenti tiste starše, ki so imeli otroke v slovenskih šolah v Gorici. Grozil jim je, in jih hotel prisiliti, da bi poklicali svoje otroke zopet domov.

Beneški Slovenci nimamo niti ene slovenske kulturne ustanove, prepovedano nam je govoriti v našem materinem jeziku na sodniji in v drugih javnih uradih. Naši mladinci prepovedujejo celo prepevati slovenske pesmi, zatirajo naše narodne običaje, zapirajo in preganjajo zavezne Slovence in jim ovirajo vsak gospodarski in socialni razvoj.

Takih pravic smo deležni Slovenci pod Italijo in zato naj bi bili zadovoljni in hvaležni Italiji in De Gasperiju, ki nam jih dajeja!

Preiskave oblasti, ki bi morale odkriti zločinca, če je sploh bila kakšna preiskava, nam dajo misliti o marsičem, saj tri leta po tistem groznem zločinu ni bilo izdano še nobeno uradno poročilo, ki naj bi pomirilo naše ljudstvo. Kako je torej končala vsa ta zadeva, ki nedvomno meče senco terorja na naše delovno in mirno prebivalstvo, ki je pričakovalo in še vedno pričakuje, da bo prišlo do pojasnitve tko strašnega zločina?

Zahtevamo še enkrat, da oblasti povedo, kako je s to zadevo. Zahtevamo preiskavo o vseh zločinih, ki so jih povzročile trikotniške tople na škodo beneških Slovencev in zahtevamo tudi, da se trikotniške končno razorožijo, ter da pridejo njihovi člani in poglavarji pred sodišče. Nikakor ni dopustno, da bi še naprej ostali nekažnovani tisti, ki so zagrešili zločine, za kakršne zakon predvideva strogo kazen.

Mi imamo zaupanje v našo sodno oblast, pri kateri je brez dvoma še pravičnih sodnikov, ter zahtevamo njeno direktno intervencijo v cilju, da se napravi konec tako tragičnemu položaju, v kakršnem se nahaja Beneška Slovenija in ki meče temno senco na italijansko demokracijo, tako znotraj, kakor tudi zunaj naših državnih meja. To zahtevamo v imenu 60 tisoč Slovencev, ki so lealni italijanski državljani in imajo pravico do svojih narodnostnih svoboščin.

Ali ravna jo na tak način z Italijani onstran meje? Ne, Italijani so tam enakovrni z vsemi jugoslovanskimi narodi. Imajo svoje osnovne in srednje šole, svoje kulturne ustanove in celo svoje narodno gledališče. Imajo tudi svoje časopise in nihče jim jih ne prepoveduje čitati kot se dogaja pri nas z Matajurjem, Primorskim dnevnikom, Sočo, Demokracijo in Katoliškim glasom. Italijanom v Jugoslaviji prav gotovo ni zabranjeno moliti v italijanskem jeziku, kot je zabranjeno našim ljudem moliti v slovenskem. Onstran meje in v coni B Tržaškega ozemlja imajo Italijani celo svoje radijske oddaje, čeprav njihovo število ne dosega števila Slovencev v Italiji. Tam oblasti ne ovirajo gospodarskega razvoja italijanskega dela prebivalstva. Tam ni oboroženih banditov, ki prepevajo in preganjajo zavezne Italijane, kot prepevajo in preganjajo trikotniški banditi zavezne Slovence v Beneški Sloveniji.

Beneški Slovenci pravijo, da De Gasperi obtožuje druge za tisto, česar je sam kriv. De Gasperi svetuje svojemu sosedu, naj pometa smeti svoje hiše, čeprav je v njej vse čisto. De Gasperi pa ima v svoji hiši smeti do kolen, pa jih ne vidi ali jih noče videti. Italijanska vlada in De Gasperi obtožujeta jugoslovansko vlado, čeprav je ta najbolje rešila narodno vprašanje tako v Jugoslaviji kot v coni B Tržaškega ozemlja,

Besedam naj sledijo dejanja

»Sodelovati skupaj z Združenimi narodi, to je naloga demokratične Italije, katera stalno uravnava svojo politiko po principih OZN, čeprav jo krivljen, ncu-pravičen in sramoten sovjetski veto drži še vedno na pragu Združenih narodov.«

Te besede je pretekli teden izgovoril predsednik vlade De Gasperi v rimskem parlamentu.

S svoje strani povemo gospodu ministrskemu predsedniku, da se njegova vlada niti najmanj ne ravna po principih OZN. Sramotno postopanje s slo-

POKOPALIŠČE SLOVENSkih MUČENIKOV V GONARSU

Krivica še po smrti

Trupla 415 Slovencev, ki so bili žrtve nosilcev tako imenovane »dvatisočletne kulture« ter so podlegli v zadnji vojni v koncentracijskem taborišču v Gonarsu pomanjkanju, so po desetih letih končno vendar dobili dostojno grobišče. Po nalogu Komisije za počastitev padlih v vojni pri obrambnem ministrstvu, so prenesli njihova trupla od tam, kjer so jih pokopali med vojno in jih zbrali v 40 skupnih grobovih na posebnem odseku gonarskega vaškega pokopališča.

Dne 3. novembra t. l. je bil v prisotnosti krajevnih oblasti tisti del pokopališča posvečen in vojaški kaplan prezidil ja iz Palmanove, poročnik don Virgolini, je bral mašo zažušnico. Okrog grobov se je zbrala precejšnja množica domačinov in sorodnikov nekaterih žrtv, ki so prisostvovali svečanosti. Tudi vojaško poveljstvo iz Palmanove je poslalo kot svoje zastopstvo nekaj častnikov in vojakov. Med mašo je pevski zbor »Tita Marzuttini« iz Gonarsa zapel nekatere odlomke Perosi-jevega Requiem.

Naslednji dan je prišla na pokopališče tudi delegacija beneških Slovencev, ki je položila na grob padlih rojakov cvetje povezano s trakom, na katerem je bil

medtem ko obstoje v Italiji nacionalno zatiranje.

Beneški Slovenci so poznali do sedaj De Gasperija kot predsednika vlade in predsednika italijanske krščanske demokracije. Sedaj pa ga poznajo tudi kot človeka, ki ne govori vedno resnice, kajti besede, ki jih je govoril v Gorici o Slovincih v Italiji, so bile debela laž.

Izidor Predan.

PRI NAS IN PO SVETU

ITALIJA BO PLAČALA BELGIJI VOJNO ODŠKODNINO. Med italijansko in belgijsko vlado je bil sklenjen sporazum glede dokončnega plačila vojne odškodnine, ki jo je Italija dolžna v smislu mirovne pogodbe. Belgija je pristala na znižanje odškodnine. Nekaj odškodnine je Italija že plačala. Za dokončno poravnano bo Italija plačala še 190 milijonov lir, medtem ko bo Belgija preklcala zaplembo italijanskega premoženja v belgijskih kolonijah v skupni vrednosti 4 milijarde lir. Belgija bo vrnila 250 italijanskih železniških vozov, ki jih je zadržala kot jamstvo.

TRYGVE LIE ODSTOPI. Generalni tajnik Organizacije združenih narodov Trygve Lie je podal ostavko na svojo visoko funkcijo. Utemeljil je svoj odstop s prepričanjem, da bi bil boljši od vseh velesil enoglasno izvoljeni generalni sekretar kajti proti njemu je pri zadnji izvolitvi glasovala SZ.

napis »Beneški Slovenci svojim bratom mučenikom«. Isti dan so prišli tudi zastopniki Demokratične fronte Slovencev v Italiji in zastopniki SDZ, ki so prav tako položili cvetje na grob naših žrtv.

Naj omenimo, da so imena žrtv na pločevinastih ploščah, ki so pritrjene na križe, napisana samo v italijanskem jeziku, kar je napravilo skrajno slab vtis pri tistih Slovincih, ki so se tukaj zbrali, zlasti pa pri sorodnikih tukaj pokopanih žrtv.

Svečanost, pri kateri naj bi uradno prisostvovali tudi predstavniki jugoslovanskih oblasti bo, kolikor smo mogli izveleti od nekaterih domačinov v Gonarsu, v najkrajšem času. Upamo, da bo do takrat italijanska vlada in v njenem imenu Komisija za počastitev padlih v vojni, nadomestila napise z italijanskimi imeni z drugimi, ki bodo nosili nepokvarjeno slovensko ime pokojnikov. Če je že fašizem katerega žrtv so bili ti naši bratje hotel spremeniti njihova slovenska imena in jim dati italijansko obliko ni rečeno, da morajo tako postopati tudi današnje italijanske oblasti. Imena žrtv naj bodo torej napisana v njihovem jeziku, prav tako tudi kraj, kjer so bili rojeni.

Dovolili smo si to opazko tudi zato, ker nek sorodnik take padle žrtve ni mogel najti groba svojega drugega, ker ni vedel, da Giovanni pomeni Ivan. Tudi ne smemo pozabiti, da imajo tisti italijanski vojak, ki so padli po tujih državah in so tam tudi pokopani, pisana svoja imena čin in kraj rojstva na svojih grobovih v italijanskem jeziku. To je stvar, ki jo mora upoštevati tudi Komisija za počastitev padlih v vojni.

ITALIJANSKO SODSTVO IN STO. Pravni odsek anglo-ameriške vojaške uprave v Trstu je odločil, da italijanski sodniki ne smejo zbirati pričevanj in prič v Trstu, ker je to zanje tuje ozemlje. To so sporečili državnemu tožilu v Milan, ker je hotel priti v Trst zbirati prič v zvezi s procesom proti italijanskim obtožencem.

EISENHOWER NOVI PREDSEDNIK ZDA. Dne 4. novembra t. l. so se vršile v ZDA predsedniške volitve, kjer je zmagal republikanski kandidat general Dwight Eisenhower, ki je dobil 32.927.505 glasov proti kandidatu demokratske stranke Stevensonu, ki je dosegel le 26.484.529 glasov.

V ameriški javnosti je Eisenhower silno priljubljen in ga na splošno imenujejo vsi z njegovim domačim imenom »IKE«. Ta splošna priljubljenost mu je tudi pripomogla do velikega volilnega uspeha.

VOLILNI SPORAZUM DOSEZEN. V Rimu so tajniki demokratske stranke, socialdemokratov, republikancev in liberalcev podpisali volilni sporazum za sprejem novega volilnega zakona, ki ga je vlada predložila parlamentu za odobritev. Novi volilni zakon naj bi torej predvideval 380 poslanskih sedežev za stranko ali skupino povezanih strank, ki bodo dosegle 51 odstotkov prejetih glasov.

VOLITVE V GORICI. Dne 14. decembra se bodo vršile upravne volitve v 14 občinah gorške pokrajine, med katerimi je tudi mesto Gorica.

NOBELOVI NAGRAJENCI. Letošnjo Nobelovo nagrado za književnost je dobil francoski književnik François Mauriac.

REZIJA

RAVENCA — Dne 18. tega meseca se bo vršila seja občinskega sveta, kjer bodo obravnavali razna vprašanja med katerimi bodo na dnevnem redu med drugim sledeča: pogodba z ustanovo ONAIR za vzdrževanje otroškega vrta v Belem potoku, prošnja za državno pomoč za gradnjo osnovne šole v Ravenci, za elektrifikacijo vasi Liščeca, imenovanje članov davčne prizivne komisije, ureditev staleža občinskega zdravnikarja, dodelitev prostorov ustanovi O.N.M.I. (Opera Nazionale Maternità ed Infanzia) za otroško in materinsko posvetovalnico (consultorio materno) ter ostavka svetovaleca Maria Madotta.

BELI POTOK — Ko so se pričele letošnje počitnice smo povedali otrokom veselo novico, da bodo popravili šolsko poslopje in da bo delo dovršeno že do jeseni. Tako bi tudi moralo biti, če bi se podjetje, ki je prevzelo delo, količjak podvzelo, saj počitnice so bile dolge. Minul je že poldrugi mesec kar se je pričel šolski pouk, a v naši vasi so otroci še vedno brez šole, ker dela niso še končana. Mislimo, da bi bil skrajni čas, da se ta zadeva uredi, če podjetje samo ne more dokončati dela, pa naj ga preda komu drugemu, da bo do konca izvedel začeto delo.

OSOJANE — Za leta 1950 je naša občinska uprava zaprosila oblasti za državni prispevek, ki ga poseben zakon določuje, za gradnjo posebnih kanalov za odtok gnojnice in drugih umazanij. Načrt za izvedbo teh kanalov je izdelal inženir Sista in celotni stroški bi znašali približno 6 milijonov lir. Dve leti je minulo od tistega časa, a do danes nismo dobili še nikakega odgovora. Ker je to delo nujno potrebno, upamo, da bo ministristvo za javna dela uvidelo našo veliko potrebo in nam bo dodelilo čim preje potrebno vsoto za izvršitev omenjenega javnega dela.

GORJANI

Zadnje dni otuberja so naši judje položili kandidatne liste za votacijo, ki bo čez dni 30. telega meseca. Tu našim kumune so bile narate dve kandidatne liste; ta parva na nosi štemu od demokracije kristijane an njene kandidati so tezele: Madotto Giuseppe, Maris Giovanni, Manganelli Gino, Isola Sebastiana, Ermacora Eliseo, Anzilutti

GORJANI (Montenars)

Antonio, Cricchiutti Luigi, Ermacora Antonio, Crapiz Arturo, Cruder Giovanni, Fratte Domenico an Fratte Pietro.

Lista od indpendente na ma za kandidata tele: Isola Alfonso, Ermacora Giovanni, Lucardi Renzo, Placereani Renato, Dusefonte Giacomo, Lucardi Carlo, Morandini Giovanni, Tonfutti Ettore, Bardus Ernes an Giorgini Giovanni.

U obeh listah to nje majednega kandidata, ki o raprežentej Slovenje od vasi Breg an zatuo ne tale rječ zlo uščičala te naše judi, zak' so mjele ejelo šperandč, ki organizatorji kandidatnih list no ne boju jih von spustili. Za tuo so Brežani sklenili, ki no ne boju votali za majedno listo an s tjem no če pokazati še njih volontat za se odcepiti od gorskega kumuna, ki o neječe na majedno modo priznati, ki ta vas na geografsko an ekonomsko spada pod Tersko dolino an zatuo na bi mourla biti priključena bardskemu kumunu.

Še no drugo rječ ve muoremo rovičati: tu obeh list to nje dne raprežentance proporcional Slovenje od Filipa

na, če ve spustimó von dnegá, ki on več darži za Lahe koj za Filipanjene an zatuo še Filipanjeni no če se zadržati par votacijonah.

SV. LENART SLOVENCEV

Usi ljudje godarnjajo an protestirajo pruoť naši kamunski ministracijoni, zak' se ne briga za postrojiti cjesto. Cjesta ima take velike jame, kot če bi bombe padle vanjo. Usi tist ljudje, ki imajo kamjone ali vozove plačujejo visoke danke kamunu an governu med tjem, ki teli neč ne skarbe za uzdaržat cjesto u dobrim stanu. Tuole kaže, de oblasti so dobre samo za tjerjat denar od nas, kar pa ga je trjeba von dat, ga tarduo darže.

HOSTNE — Osmega novemberja smo mjele u naši vasi noviče. Oženu se je naš vaščan Florjančič Bepič, ki je poročil: Štulin Lidijo iz Gorenjega Tarbičja. Mlademu an zavednemu paru želimo puno sreče an vesejá.

TAJPANA

VISKORSA — Sedem ljet te pasalo odkar so se naši može začeli mješati za mjeti od governa soude za napejati tu te Dolenji konac vodo, kjer no muorejo judje še donás piti to, ki ne pred ljeti parnesla tu našo vas tifo. Nekateri naših domačih može so šli fin tu Rim an zaprosili interesament nekaterih deputadou, med katerimi tudi onorevolja Schiratti-ja an Ceccherini-ja. Sedem ljet so obečovali, ki dan podne no če začeti s tjem djelom, itako, ki naši judje no rjeso več mjele majedne šperandč. Tin Skalar, kateri e se najbuj okupou za tole djelo e nam povjedou pred enim mjescom, ki to če priti kej; an rjes, pretekli tjeđan so od Rima informali naš kamun, ki za viškorško vodo e governo dau 12 milijone lir. Ne vjemó anjelé, če te soudi no boju dari sobit, vjemó pa, ki governo e je dodelu. Anjelé na muore ta nova ministracijon od kumuna se mješati, zak' ljepo to bi tjelo, ki to začni to djelo pred zimo an, ki ve imejmo na pomlad pitno vodo tu tim Dolenjem koncu, takoviš uon med zimo to če še več naših djeloucou imjeti djelo.

KARNAHTA — Dne 8. tega meseca ne umarla naša vaščanka Mabila Kajzela, žená Tina Kajzela. Ranca Mabila ne umarla na naglo od paralize. Žalostna novica ne pretresla use naše vasi, ker žená ne ba še mlada, ne mjele 39 ljet an ne ba poznana pousode. Na zapušča moža an pet otrok. Famejl an posebno možu Tinu ve izrekamo našo žalost za tako veliko izgubo.

PROSNID — Naši ljudi so večkrat zaprosili, ki no oblasti skarbita za narditi buj širokó cjesto, ki naj bi vezala našo vas s »Ponte Vittorio« za morjet bit povezani takuo s Platiščani an z Tajpano a na žalost ta željá ne bo uresničena, zak' oblast je odguorila, ki tisto cjesto se ne muore narditi zavoj tegá, ki je preveč blizu kunfina.

SREDNJE

Se ne brigamo za politiko, ne zavoj tegá, ki ne maramo ampak zavoj tegá, ki kot je usjem znano par nas njemamo svobode. Svoboda je pač, ampak samo za tiste, ki uekajo na vos glas, da so »italianissimi«. Duo par nas poreče, de je Slovenj, ga tisti širi, ki po našim kamune gospodarijo, kičejo an tožijo, češ de je »titinov«, »komunistični«, »tradicione del la patria« an takuo podobnih besjed. Neč ne vajá za tiste bit katoličan, pošten italijanski citadin, čerauno smo sinevi slovenske matere, čerauno se guori po naših hišah slovenski jezik.

Ne bi nič jal, če taki, ki nas daržijo pod svojo pest, bi se predstavil oblastem u imenu samih sebe, ampak nas boli, zak pravijo, de se predstavijo u imenu useh nas, takuo, de pred italijansko oblast se zdi, de usi ljudje naših krajon jo takuo mislijo kot oni. Tega ne moremo prenašat an zatuo čemo, de oblasti se u glavo ložijo, de takim mi niti ne dovolimo, de se u našim imenu njim predstavijo.

Naši predstavniki so tisti, ki zarjes

IZ NAŠIH VASI

ljep sinič, ki so mu ložli za ime Dante. Malemu Danteju ve auguramo, ki on rasti zdrou an kortent.

branjio naše interese an ki njeso svoje-ga maternega jezika prodal, tisti, ki so žartvoval za našo zemljo an ki so se boril za njeno svobodo. Zastonj blejejo razni »pseuoci« gor po naših vaseh an ram silijo njih list. Edini naš list je »Matajur«, zak je ta, samo ta, ki ima korajžo nas branit, ki je glas naše zemlje pišen u jeziku, ki nas ga je mati naučila. Sa prau zatuo nam ga branijo nekateri predstavniki, zak vjeđo, de naši ljudi ga prebirajo an uzdaržujejo. Tuole naj se zapomnijo tisti, ki bi tjel zadušit slovenstvo naše zemlje.

BRDO

SEDLIŠKA VODA — Smo zvjedali, ki governo e dodelu, za napejati tu Sedlišča vodo našmu kumunu, 7 milijone an pou lir. Novica ne zlo kontente nardila naše judi ki no čakajo že 50 ljet vodo. Findo anje so muorli Sedliščenji se sarvijati vode, ki ne tekla po potoku blizu vasi.

NAŠE CJESTE — Cjeste našega kumuna so u zadnjim timpu no mar buj dobre, zak' naš kumun e se deciduo špendati kako palanko za je daržati tu reguli. Ma provincjalna cjesto, ki na vodi od Čente po naši dolini, na je simpri tu tjeđ kondicionah an to nje vidati, ki no videmski poglavarji se zanjó zavzometa. Po njej so velike jame, ki za tega, ki o muore voziti u naše kraje o muore simpri se bati, ki o mu ne odleti kako kolo. Provincija na bi muorla gledati no mar več an se tu lavo lošti, ki te cjesto to ne more itako pustiti.

TER — Preteklo nedejo smo mjele tu naši vasi segro na kateri te paršo dosti judi. Par nas mamó segro duakrat na ljeťo: na pomlad na sv. Jožef an tu jesen na parvo nedejo novemberja, ki na bi tjela biti segra, ki na kaže začetak zime.

BRDO — Tilijo Negro, guaruljan našega kumuna an njegova žená sta bila te dni zlo kontenta, zak' se jim je rodilu

SV. PETER SLOVENOV

Kdaj se bo obvarovalo naše polje od poplavi

Usi vjeđo kulku škode djelajo vode Aborna, Kozica an Arbeč našim njivam kačiar pride močno deževje an tiste vode prestopijo brjegove. Dostikrat se godi, kadar močno pada dež, de zgubijo naši kmetje ves pardjekl, zak' ga voda odnese.

Potrebno bi bluo, de bi se ob kraju teh vod naredu obrežni nasip, ki bi zadrževal vodo kačiar naraste. Nekateri može iz našega kamuna so tisto nujno potrebo razložili večkrat kamunu an »Magistratu delle Acque«, de bi takuo sterli odprjet oči oblastem, ki nas governajo. An rjes pred dvjemi ljeti so mjele provincjalne oblasti tejo za preštudjerat tist problem an de bi se potle zaprosilo ministerstvu za cjelo za dobit potrebne soude, za narditi tisto djelo, ki bi znašu več milijonou lir. Na tisto sejo so bili kličeni tud šindiki kamunou, kjer vode prestopajo bregove, med katerimi je bluo kličen tud naš šindik. Provincjalne oblasti so tjele čut tud od naših predstavnikov, kakuo an kje naj bi se začelo tisto djelo. A takuo kot smo zvjedli, se zdi, de niso šli na tisto sejo naši šindiki an de prau zavoj tegá, ki so oni manjkali nje paršo še do rešitve tistega problema. Če je use tuo rjes, je rječ zlo težka. Naši šindiki an u parvi varsti naš šindik, naj nam povjedou, ali so nardil kej za dobit od governa potrebni financiamet za rešit našo zemljo, ki jo odnaša voda, ali ne, zak u drugem primjeru bi bluo potrebno, de bi se o tjem guorilo na seji našega kamunskega konsejá, ki jo buoť imjel prihodnjič.

U HIŠI ZA ONEMOGLE. Med ljudmi ki so u hiši za stare u Sv. Petru smo čul začnje cajte, de so nekateri, ki se lamentajo, zak tistim, ki imajo kajšno penzjon, ministracijon jim pridržuje preveč velik del penzjona an se zavoj tegá ne morejo kupit drugih potrebnih reči, kadar grejo von na sprehod.

GRMEK

GORENJI GRMEK — U naši vasi sta praznovala svojo 50 letnico poroke 81 ljetni Rutar Jožef an 70 ljetna Petrušin Marijana. Našim starim zakoncam želimo še puno ljet veselega skupnega življenja.

PODBONESEC

Dvje ljeti je že pasalo odkar smo začeli pisat, de je potreba Marsinu dat cjesto. Gor po našim žornale se nismo nikol naveličal razliost kuo je huduo našim ljudem, ki muorajo use na hrbtu ncti. An rjes, naše pisanje, našo razkrinkanje pred ljudstvom an pred svetom kakuo muorajo živjet naši ljudje, je vajalo. Marsinčenam je governo dodelu za zgradit cjesto 45 milijonou lir.

Tuo je rjes, de tistim u hiš za te stare ne marjka jesti, zak so zadost dobro oskarhovani, a kakšna lira jim je useglih potrebna, saj se nekateri starčki an invalidi želijo posedat par glažu vina usak tulk cajta s starimi znanci. So nektjeri tud, ki bi s soudi od penzjona radi kupil dentjero, ali aparekjo za hodit ali druge take potrebne reči a do tega ne morejo prit, če muorajo pustit ministracijoni skoraj use. Na primer Juša Jožef, ki je več ljet u tisti hiš an ki mu manjkajo noge je še nimar brez vozička za se vozit.

KLENJE. Dne parvega tega meseca so bili razveseleni u hiši Koređiča Vidžaca zak se jim je rodilu ljep puobič an bil so tud močno žalostni, zak jim je pru tisti dan umrla njih teta Katina, ki je z njimi živjela.

GORENJI BARNAS. Nje dugo od tuod, de smo zvjedli, de tud u naši vasi se bo nardiu otroški vartec ONAIR-ja. Za tisto hišo nardit bo skarbiu governo an pravijo, de bo koštau tisti otroški vartec okuol 20 milijonou lir.

PETEJAH — Zadnje dneve so ljudje po naši an po bližnih vaseh Bijača, Kras, Lipa an Tarčet zlo u skarbeh, zak njih hiše so zlo u nagobarnosti, ker mine, ki streljajo u kamnolomih čedadske cementarne, ki so pri nas, pouzročajo veliko škodo. Strelj min mečejo kamenje deleč na okuoli an zadenejo večkrat strjehe od hiš an ljudi, ki djelajo po puojah an hodijo po cjestah so večkrat potoučeni od kamenja, ki jim po glavi pade. Tudi pritisk ajarja, ki ga te mine pouzročajo predstavljajo veliko nagobarnost, zak' je že več hiš storlo popokat zidove an neslo opeku od strjehe.

Oblast na tuole nje še uzela nobednega koreka an zatuo uprašamo, de naj intervenirajo, zak nagobarnost je, de tud ubije kajšnega človeka.

Kakuo je razveselila tale novica naše ljudi, kakuo naši ljudje so hvaležni »Matajuru«, de se je za tist problem takuo tuku. Buoh mu var, Buoh dej zdravje tistim, ki ga pišejo, so po naši vasi nekateri uekal. Marsinčeni boju mjel cjesto tel krat. Deb ne bluo »Matajurja«, cjest bi se ne rardilo po naših vaseh, sa je usjem znano, de par nas so kej začel djelot odkar se je slovenski tisk za naše probleme začel touč. Drugač ne bi bluo pru neč.

Naši ljudje vjeđo, de usakikrat, ki spregovorijo naši može kajšno besjedó za zaprosit pomoč governu porčeju: »abbiamo bisogno di questo perché è necessario battere la propaganda del »Matajur«, bisogna dare perché altrimenti tutti si attaccano a »Matajur« an takuo napri. An rjes, našim poglavarjem skarbi močno naš list, brez katerega bi ne mogli pru neč mjet od governa.

TORJAN

ZA NAPELJAVO VODE — Pred kratkim so sporočili iz Rima, de so našemu kumunu dodelil 30 milijone lir za napeljavo vode po naših vaseh. Djelo bi muorlo bit rareto med zimskim cajtu.

SOVODNJE

TRCMUN — Zadnji dan otuberja so položili našega vaščana 30 ljetnega Petričič Antona, ki je dan prej umaru na cjesto, kar se je vraču damu iz djela, zavoj parsileze.

Pred nedaunim je Vogrič Giulio, oštjer iz naše vasi, napelju u svojo hišo vodo, ki jo je lzeu od tistega vodovoda, ki so pred 35 ljeti par nas zgradil. Za tuole nardit je Vogrič prosiu dovoljenje ljudem, ki so tud podpisal, de so zadovoljni. Samo nekateri iz zgornjega kraja vasi njeso tjel podpisat, zak se bojijo, de jim bo voda manjkala. Zatuo, takuo kot par nas pravijo, tista zadeva bo muorla prit pred naš kamunski konsej, katjeremu so dal nalogo za rešit tist spor.

ČEDAD

Pretekli tjeđan je bluo u Čedadu običajni ljetni senjen an targ. Bankarele so hle dobró založene, a kupceje je bluo zlo malo. Po stari navedi pride na dan sv. Martina dosti kmetov in Slovenjščine na čedadski targ, de se kupijo objekte an drugih potrebnih reči za zimo. Ljetos pa je kriza za naše kmete, zak' pardjekl ki so bli slabi an njeso mjel soudou an zatuo čedadski targ je bluo skoraj mrteu.

Medtjem, ki je šlo use blaguo, slabo u prodajo, je bluo veliko popraševanje po kostanju an so ble zatuo cene buojše kot druge dneve. Druga ljeta je bluo kostanja na dan sv. Martina tulku u prodaji, de ga njeso niti polovico targouci kupil, čeglih je bluo po nizkim kupu, ljetos pa je bluo veliko popraševanje po njim, a kostanja na targu ga je bluo komaj 10 do 15 kuintalou.

AHTEN

MALINA — Naši djelouci, ki so djelali tu Franciji so se varnila pred kratkim. Povjedali so nam, ki to, ki so bli na djelo te bo zlo mrz an ki njeso več mogli djelati an zavoj tegá so jih tud odposlali ta hiši.

FOJDA

PEDROZA — Pred kratkim, žena našega vaščana Beligoja Florindo, je rodila adnegá ljepega sina, ki so mu ložli ime Silvio. Želimo vse sreče celi družini.

NEME

CERNEJA — Prihodnjo nedeljo na če biti majša tu naši vasi za te judi, ki so pred 9. ljeti pobili par nas nacifašisti. Ve rakomandamo, ki no pridita majši dosti judi za onorati naše martirje.

ZA NAPELJAVO VODE — Governu e dodelu naši vasi 3 milijone an pou za narditi nou akuedot, ker te stari o nam daje vodo, ki na nje pitna.

POŠTA

TOMAZIN Alojz — Predno zaupate o sebi, ki se vam je predstavila, da bo poskrbela dobro delavno pogodbo za zaposlitev v Avstraliji, se informirajte dobro o njej, kajti v današnjih dneš de dogaja v Italiji, da nekateri špekulanti objublajo dobre zaposlitve, v resnici so pa navadni goljufi, ki izkoriščajo brezpornost naših ljudi. Za informacije se obrnite samo na Ufficio provinciale del Lavoro v Vidmu - Via Liruti.

Posestni spor med Njivo in Resiutto

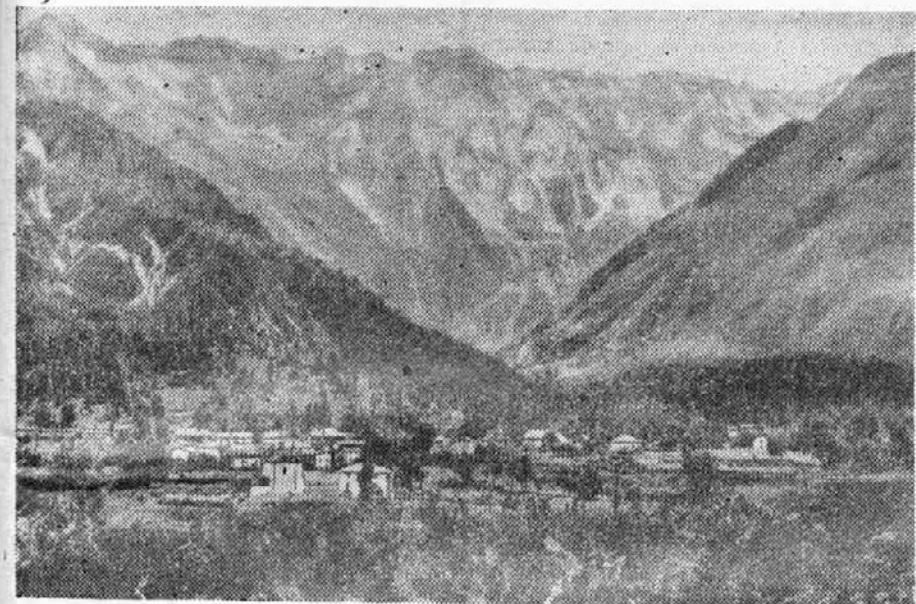
Cerkvica „pri Lipi“

Vaščani iz Njive v Reziji so bili v starih časih obtoženi, da so neupravičeno kosili travo na Planinici, ki leži na njihovem ozemlju. Tožitelji so bili oskrbnik iz Resiutte in drugi upravniki soseske.

1) Občina Resiutta ima ne samo dovolj, ampak celo preveč pašnikov za svoje črede, ter daje del svojih planin v najem Furlanom, da lahko pasejo preko 200 ovac.

kadar so šli skozi Njivo na Planinico vedno žalili Njivčane z žaljivkami in da Njivčani za planine, ki jih posedujejo, plačujejo opatiji v Možnicah najmanj 200 lir sira na leto.

10) Po ustnem izročilu so se oni iz Resiutte v preteklosti, ko je bila vojna, zatekli na hrib Planinico, da bi se tam rešili s svojimi čredami in od takrat si lastijo tudi posest planine. Pravtako, da obstoja ustno izročilo, da so bili vaščani iz Njive zatirani po onih iz Resiutte, ki so znani kot nasilni in predrzneži.

NJIVA V REZIJI

ske te vasi, ki so sklenili vložiti tožbo zaradi motnje posesti proti vaščanom iz Njive. Tako piše uvodni dokument iz tistih časov, da je trajala dolgo časa tožba med soseskami iz Njive in iz Resiutte za posest planine Planinica.

V tej stari listini piše med drugim:

»V četrtek dne 30. julija 1609 v Resiutti pred mirovnim sodnikom. Za občno Resiutta se je predstavil Jakob Compassi, oskrbnik iz Resiutte z drugimi člani svoje soseske ter javil kako so šli kositi oni iz Njive na njihovo planinico. Oskrbnik in drugi iz njegove soseske so zasačili na dotičnem kraju ženo nekega Antona, ki je bila hči Naohio Zuana, z njenim sinom, pod ravnicami Cisti plaz. Kjer sta kosila travo. Od ženske, ki so jo zasačili na tistem kraju, so zahtevali, naj jim izroči kakšno stvar v zastavo, ona pa je odgovorila: »iz ljubezni do Boga vas prosim, pustite me, ker nimam ničesar kar bi lahko dala v zastavo; imam samo tole revno obleko, pod njo pa srajco iz »mežlanec«. Nikar me ne prisilite, da naj se slečem.« Takoimenovani gospodarji Planinice so potem zahtevali koso od sina in ta jim je izročil svojo obleko, katero si je slekel, hlače in ošlekin z oslo. Kadar so ju vprašali, kdo so bili drugi, ki so na tistem kraju kosili travo, sta ženska in sin odgovorila: »samo dva sinova Kristana Kopeta sta kosila travo na tem kraju.« Može iz Resiutte so tako zahtevali plačilo škode zaradi »motnje posesti«, stroške in obresti.

Spor so potem dne 1. avgusta predložili visokemu gospodu Gasparu Fantono, opatu opatije v Možnicah, pod katero je spadala tudi Rezija in 12. maja 1612 je bil isti spor še vedno nerešen pred visokim vikarjem v Vidmu.

Na tej zadnji razpravi so se vaščani iz Njive odločno potegovali za posest omenjene planine, ki se nahaja v upravni občini Rezija in v katastralni občini Njiva, ter navedli naslednje točke v oporo svoje stvari:

2) Prebivalstvo iz Njive ima precejšnje število ovc in koz, ki so potrebne za prehranjevanje njihovih družin in ker prebivajo v gorski in nerodovitni pokrajini nimajo dovolj planinskih pašnikov, da bi prehranili svoje živali. Prisiljeni so celo, da vzamejo zemljo v najem od onih iz Čente.

3) Vas Resiutta je oddaljena od hriba Planinica šest milj, medtem ko je Njiva oddaljena od te planine komaj pol drugo miljo in so staj, kjer držijo vaščani svojo živino, oddaljene od planine Planinica manj kot pol milje.

4) Ozemlje Resiutte začenja pri Možnicah na kraju, ki se imenuje Stivana, oddaljenem eno miljo od ravninskega polja Resiutte in se širi v širokem polmeru v soteski Rezije, tako da zajame tudi ozemlje, ki pripada vasem Bilo in Njiva.

5) Hribi in pašniki, preko katerih je treba iti, da se pride na Planinico so vsi na ozemlju, ki pripada vasem Bilo in Njiva.

6) Planina Planinica v resnici pripada soseski in prebivalcem Njive, ker če se tam dogajajo tatvine, pretepi ali krvava dejanja, so dolžni oni iz Njive to javiti sodnemu uradu v Možnicah.

7) Kraj Stolac, katerega bi hoteli imeti oni iz Resiutte vključenega k planini Planinica, leži na drugi strani potoka Breme proti vzhodu od planine Kranjca in zato spada tisti kraj k področju te planine.

8) Križi (znaki ki označujejo mejo) napravljeni na kamnih ali na skalah na pobočju Stolaca so stari, ker so jih napravile soseske vasi Bilo in Njiva, za ločitev pašnikov.

9) Kadar gredo oni iz Resiutte na Planinico, gredo v velikem številu in oboroženi s sekirami in z drugim orožjem kakor da ne bi šli na svoje lastne pašnike. Poleg tega so oni iz Resiutte,

GENIJ O UMETNOSTI IN ZNANOSTI

LEONARDO DA VINCI

(1452 - 1519)

Letos poteka 500 let odkar se je rodil veliki in znameniti genij Leonardo da Vinci. Kadar slišimo njegovo ime se spomnimo velikega slikarja, ki nam je zapustil nemnoljiva dela n. pr. Zadnja večerja in še do danes nedosegljiv portret žene — Mone Lise. Toda Leonardo ni bil samo mojster čopiča; njegov razum je prodiral na vsa področja, kjer se je lahko uveljavil.

Leonardo da Vinci se je rodil leta 1452 kot sin revne matere v vasi Vinci v Toscani. O njegovi mladosti vemo le malo. V zrelejših letih se je učil pri znanem kiparju in slikarju Andreju Del Verrochio. Ker je bil izredno nadarjen, je zelo hitro napredoval in se naučil vsega, kar se je v umetnosti tistega časa mogel naučiti. Ko mu je bilo 20 let, je že obvladal znanje mnogih področij znanosti in umetnosti. Po njegovi zamisli so zgradili kanal Martassena, gradil je utrdbe in druge vojaške objekte, vodovode, mostove, ladje, razne vrste orožja, podmornice, vrtnalne stroje in podobno. Marsikaj je ostalo še v načrtih, ker mu je primanjkovalo mnogo drobnih in navidez nepomembnih elementov, ki jih tedaj tehnološko še niso poznali.

Do časa, ko je živel Leonardo da Vin-

LEONARDO DA VINCI (avtoportret)

Kdor je kdaj hodil po lepi Nadiški dolini, se gotovo spominja stare cerkvice v Lipi, ki se nenadoma prikaže med hišami vasi, ki nosi to ime in je oddaljena 3 km od Sv. Petra Slovenov. Lipa je majhna vas, ki nosi tako ime v spomin na to značilno drevo, v katerega senci so se zbirale v bližnjem Landarju in Mjersi znamenite banke (sveti starih ljudi iz vseh vasi Beneške Slovenije v časih, ko so imeli še svojo upravno avtonomijo pod Beneško republiko).

Cerkvica v Lipi spada med najstarejše cerkve naše dežele. Zgrajena je bila v prvi polovici XVI. stoletja; zaradi nje-

nih značilnosti pa jo prištevamo k gotskemu slogu, vsaj kar se tiče kora. Bila je delo takih potujočih umetnikov, kot je bil Andrej iz Škofje Loke in drugi, ki jih je naše ljudstvo poklicalo iz bližnje kranjske dežele in so bili to torej umetniki istega rodu in istega jezika kot prebivalstvo v Beneški Sloveniji. Cerkveni prezbiterij ima vse značilnosti gotskega sloga z one strani Alp: zaplet velikih reber na oboku, kot je razvidno iz fotografije, ki nosijo medaljone iz kamena, na katerih so naslikani svetniki in darovalci.

Iz tistega časa je tudi leseni oltar delo Hallerja in Bartha v Kanalski dolini. Tisti pozni gotski slog ni bil brez prime-si: v cerkvi v Lipi ima cerkvena ladja običajne značilnosti podeželskih cerkev, medtem ko zunanja cerkvena lopa ohranja še linije preporoda. Zunanji zid pa kaže že baročni vpliv. Vendar pa gotika, preporod in barok tvorijo popolno skladnost v zgradbi te cerkvice, ki je bili pred nekaj leti obnovljena. Je to pristen izraz umetnosti in poezije našega slovenskega ljudstva, ki živi na najzapadnejšem obronku slovenskega ozemlja v direktnem stiku z latinskimi svetovi.

Blizu cerkve so pred nekaj leti zasadili lipo, da bi kot nekdanj, s svojo senco pozivljala vernike. V cerkven zvonik pa bodo prišli zvonovi, kadar bodo »meli vaščani iz Lipe dovolj sredstev zanje, ker so ti ki jih imajo sedaj ubiti. Vaščani hočejo zvonove, ki bodo vredni njihovega umetniškega lesenega oltarja, ki se je ohranil skozi dolga stoletja.

Se ena zanimiva opazka: na zidu na južni strani cerkve je še sedaj kamnita plošča, kjer se lahko vidi znake diela, s katerim so zadržali nek star napis, o katerem se zdi, da je bil pisan v slovensčini. Starejši ljudje vedo povedati, da so napravili to delo s katerim so odstranili napis, okrog leta 1870 torej knialu potem, ko so prišli Italijani v našo deželo.

Sv. Martin in naše navade

Kadar govorimo o naših letnih običajih ali navadah niso te v zvezi z vesellicami, kajti naš človek ima preveč skrbi za reševanje svojih vsakdanjih življenjskih problemov in se zato njegovi običaji tičejo vedno le dela. Sv. Martin prinese na primer gospodarjem polno skrb.

Za sv. Martin je navada, da naši gospodarji do tega dne poskrbe, da so njihove vse lepo očistene, da je pobran ves pridelek in da je pšenica posejana. Pripravljena mora biti tudi strelja za živino, ker v naših gorskih predelih ponavadi zgodaj zapade sneg in potem ni mogoče opravljati tega dela. Drva za zimo morajo biti tudi že la po zložena pod »lobo«, da bodo lahko pozimi kurili, da ne bo zeblo predic, ki bodo predle volno ob dolgih zimskih večerih. Ker je pa najvažnejše, do sv. Martina je moral vsak gospodar poskrbeti tudi za živež, da družina ne bo stradala. Pridelek pri nas nezadostni in zato jih je treba dokupiti za preživljanje čez zimo tja do nove letine. Kdor je imel obilico sadja,

kostanja ali sena, ga je prodal in si s tem nakupil potrebnega. Torej vsi dedhodki in izdatki so do sv. Martina vključeni in treba je narediti obračun in nove načrte za »novo leto«, ki se začne s tem dnem za vse gospodarje. Kakor vsa leta, tako se je tudi letos pokazala zelo slaba bilanca pri računih, kajti pridelek so bili pičli in še ti slabi. Zato so gospodarji v naših krajih prav o sv. Martinu slabe volje.

Sv. Martin pa prinaša dosti veselja našim otrokom, saj sta jim oči in mati celo leto obljubovala, da bodo dobili »lon« za svoje marljivo delo ali ubogljivost na ta dan. V Čedadu je na dan sv. Martina »senjenje«, in zato ni čuda, da je vse polno otrok iz naših vasi okrog bogato obloženih stojnic, kjer kar z očmi požirajo nedosegljive dobrate. Starši bi radi držali obljubo, ki so jo dajali vse leto otrokom, da so jim pridno pomagali pri delu, a marsikateri je ne more izpolniti in zato se mora »puobil« ali »čedica« zadovoljiti le z letovim konjčkom ali s pisano rutico.

IVAN TRINKO:

NAŠI PAGLAVCI

CRVICE IN SLIKE IZ BENEŠKE SLOVENIJE

Zgodbica o gnezdu

»Glej ga, glej ga!« je zakričal Tonicek, ki ga je prvi zagledal. »Joj kakšen je!«

»Aha! Čakaj, čakaj, da vidiva, ali je živ. Kamen vržem, da se ustraši.«

»Pa če se spusti proti nama? Kadar je modras jezen, človeka lovi. Počakaj malce; prej usečem prekijo, da ga lophem, ako bo treba. Tebi tudi eno.«

Kakor je rekel, tako je storil.

Potem sta začela oba lučniti kamenje, ki je frčalo okoli modrasa. Ta pa se ni zmenil.

»Mrtev je« reče Toninec.

»Mrtev je, saj se ne giblje.«

»Seveda more biti mrtev. Kaj bo ma-

jal toliko časa!«

»Kaj pa dela tam gori?«

»Aj, aj! Gotovo je kdo ptice zasledil in jih odnesel ter nama privezal mrtvega modrasa na mesto njih. Da bi te.«

»Tako bo!«

»Pravil sem ti, da jih ne dobiva! Sree mi je reklo!«

Lojzek je mesto odgovora zopet vrzel kamen in to pot zadel modrasa, ki se je mrtvo zagugal. In s tem se jima je zdelo korenito ugotovljeno, da ni živ.

»Sedaj splezaj pa ti na jesen, da vidiš, kako je gori,« je rekel Lojzek.

»Splezaj ti; jaz počakam tukaj.«

»Ehe, še zdaj se bojiš modrasa!«

»A ti, mari se ga ti ne bojiš? Zakaj ne greš ti?«

»Jaz? Glej da boš videl, strahopetnik!«

Z veliko opreznostjo in z majhnim pogumom se je spravil na pol debla. Pogledal je bliže, kaj in kako, in ko se je do dobra prepričal, da je modras mrtev, se je povlekel do vrha. Tedaj mu je postalo vse jasno. Modras je bil zasledil gnezdo in se splazil na drevo, da poje mladiče. Hrustnil je, grdina, enega in ga požrl. Toda kazen ga je takoj zadel. Pticek je bil seveda še privezan za nogo k vrščiku in modras ga je pogoltnil z nitjo vred. Toda nit mu je ustavila južno v grlu, ne da bi se je mogel rešiti in tako je Bog ve po kakih borbi in po kakem zvijanju in stepanju, obvisel zadušen, brez moči in brez življenja v zraku. Ostali trije mladi so bili mrtvi v gnezdu, najbrže so poginili od gladi, ker jim stara nista mogla prnesti paše iz strahu pred modrasom.

»Ah, ti grdina grdinasta! Ptica je požrl z nitjo. Zadušil se je in ostal pri-pet. Aha! Prav mu je!« je rekel Lojzek.

»Aah!« je žalostno vzdihnil Toninec

in ostal z odprtimi usti.

»Bog ga je kaznil, ker je hotel pojesti nedolžne ptice.«

»Ali so ostali trije še živi?«

»Mrtvi so vsi; gotovo od strahu, ali pa jih je modras osonil.«

»Oj, kaka škoda!«

»Uh! mrha strupena! Toninec, pazi! Doli ga vržem.« Z nožem je prerezal nit in modras — tlak! na tla. Ni ostalo drugega nego iti doli brez tili zaželenih ptic. Dečka sta bila razočarana, poparjena. Saj so se izjalovili vsi njuni načrti, razpršile vse sanje. Zaman je bil ves trud, prežgodnje vse veselje. Vrh tega sta bila vsa razpraskana. Lojzek je celo razrgal hlače in zmečkal nov klobuk. Tudi nogo si je bil očužil, da mu je kravavela, pa kaj to! Toninec ni imel toliko nesre; bil pa je ob kletko. V begu mu je odletela in Lojzek, ki je dri za njim, mu jo je pohodil. Lojzek je potral klobuk, a na svojo kletko se ni niti zmisli.

Kako se jima je oni dan vse lepo izteklo! Danes pa sta imela smolo! Vse se je žalostno končalo! Iz jeze sta raztepla

modrasa in ga razmesarila z raklami. Potem sta zapustila kraj nesreče. Nič več se jima ni ljubilo. Novih gnezdnista šla iskati; jagode ju niso mikale; drugih zabav nista marala. Pohrala sta se klaverno navzgor proti domu. Zdaj pa zdaj sta na kratko omenila svojo čudno in žalostno prigodbo in se jezila na modrasa in njegovo požrešnost in hudobnost. Na um jima pa ni prišlo, da sta bila sama hudobna nasproti nedolžnim pticam. In vendar sta tolikokrat slišala gospoda nunca v cerkvi, kadar je čisto svari malčke radi gnezdnih mladih stvaric, katerih pameten človek ne sme nadlegovati! Pa kdo pazi na take pridige! No, če bi bila modrijana, bi bila dognala, da se je sam Bog zavzel za svoje ljube in nedolžne stvarice. Nju je kaznil s tem, da je dal po modrasu pokvariti vse njune načrte in preprečiti vse nakane na račun nedolžnih sinic. Modrasa pa je kaznil s smrtjo. Neskončna modrost in dobrotu čuje med veselostvom in ljubi in skrbi za vse, ker je vse ona ustvarila. A človek, umna stvar, čestokrat tega ne vidi in ne razume.

Pretakanje vina

Vino u tjeľim cajtu ne vre već an je tud že čisto. Če je pa vino slabo vrelo, če je bla kľjet prević marzla, ali če je bluo grozđje gnľo, je ostalo vino motno an sladko. U takľim primeru je trjeba vino hitro pretoćit. Kar se vino pretoći pride u dotik z ajarjam, ki ima u sebi kisľk (osľgeno) an bakterije, ki storijo vino vreti, boju spet oživěle. Gľedat pa je trjeba, de je kľjet gorká, zak' gorkuota pomaga vinu vreti.

Kar je ta novo vino nehalo vreti, ga je trjeba pretoćit. Tuo se pa muora djeľat u marzľi kľjeti, zatuo daržite ponoć odparta okna. Sode dobro operite an ľih zakadite z žveplom prej ko daste notar vino. Sode naj se napounijo do varha potľě pa ľih zatakните z dobrim an čistim taponom iz sugera. Vino je trjeba većkrat pregľedat an poskusit, če ima kakšen slab duh ali savor po sodu. Vjedati je trjeba, de se dajo napake u mladem vinu še dostikrat odstranit.

Skarbite za živino

Kar začne zmazrovat an kar je slana ne stuojta pošjat živino na pašo, zak' tuo bi ľi ľahko škuodľo. Če bi jedla krava tako travo, bi jo napenjalo, breja bi pa ľahko tud povargľa. Kar začnete fuotrat živino samo s senom muorta tuo djeľat počasi, če nećete mjeti neusećnosti u hljeve. Skarbite tud, de breje krave ne bujo stale na prepľhu, posteľjejte jim dobro an jim dajajte u zadnjľim cajtu brejosti narbuľši fuotar.

Hľeu naj bo čist, zak' živina pozľim je nľmar u njem an zlo dobro bi bluo, če bi se živinorejci naućili, de bi usako jesen prebjěľli hľeu, zak' ľajno dľĩnfetira. Čecnost je polovica zdravja, pravi pregovor an tuo ne velja samo za ćlovjeka ampak tud za živino.

Kako se zdravi pika (pivida) par kokoši

Pika ali pivida, ki je znana usaki gospodľnji, pride ponavad od prehlajenja, prepľha, dima, prahu, umazane vode, najvećkrat pa od vroće jedľ. Zavoj vroćire (ľjere), ki jo je znotraj ušafala kokoš, se ji začne konac jezika sušit. Par nas še nľmar gospodľnje zdravijo to boljezen takuo, de kokoši odrežejo ali od-targaćo kos suhega jezika. Tako djeľo ni

za priporoćat, zak' kokoš par temu tarpľ an zatuo, ki imamo druge reći za zdravit to boljezen. Najparvo je trjeba, de se kokoš, ki je ušafala piko zapre u gorak prastor. Potľě ji je trjeba dat za pľt malo olja, narbuľši je ribje olje. Nosnice, če so gnojne, ľih je trjeba umit an namazat z olľnim oljem ali vazelinom; gľih takuo je trjeba namazat usta od znotraj.

Vnetje kravjega vimena

Če ima krava vneto (inflamano) ali otekľo vime djeľa tuo živinorejcem velľo škodo, zak' je ne morejo moust za već cajta. Ponavad pride ta boljezen hmalu potľě, ki je storľa ali pa potľě kar se odstav teleta. Ta boljezen pride pa ľahko tud usak drug cajt. Vnetje ali otekľina je ľahko samo na zunanji strani ali pa u vimenu.

Par zunanjem vnetju vime moćno oteće, u cajtah oteće še trebuh. Koža je moćno napeta, uroća, ardeća an se ľešći. Otekľina je mehká an mljeko je usedno dobro, ćegľih ga je malo. Krava na pogľed ne każe drugih znakou boljezni; je rada an tud dobro prežvekuje. Take boljezni ni trjeba dosti se bat, zak' krava sama s cajtom ozdravi. Dotro pa je, de se ji da malo grenké soli, de se buj ľahko otrjebi. Vime naj se namaze z nesľanim maslom ali pa naj se na bouno vime parvežećo ľpaki azej-dove vode.

Notranja inflamacijon vimena pa je buj nagobarna. U takľh slućajľh oboleje ponavad samo ćetart ali pou vimena. Ta boljezen pride najvećkrat, če se kravo udari u vime, če tele preveć truska z glavo u vime, če krava ľeží na marzľľh tieh ali stoji na prepľhu, če vime razje scalnica (hnojnica) ali pa če se vime potľě kar se odstavi teleta dobro ne izmouze. Boljezen pride ľahko tud, če se infeta vime; na primer, če se mouze bouno kravo an potľě zdravo, ki ima le malo ranico na vimenu an se tľsti, ki mouze ni dľĩnfetirou rok. Mľjeko krave, ki ima to boljezen je arľaukasto an buj poznó pridećo iz sesľ par mouži gnojne an smardeće tekoćine. Krava ušafa ľjero, njema apetita, ne prežvekuje, rada ľeží, kadar pa stoji po koncu darží na širokó zadnje noge.

Za tuole zdravit je zlo važno, de se sesľ bounega vimena usako uro pomouzećo do zaanće kapľice mľjeka. Mousti se muora zlo previdno, sesě je trjeba sa-

Škropľjenje sadnega drevja

Sobit potľě ko odpade listje iz sadnega drevja je cajt za parvo zimsko škropľjenje. Narbuľše škropľo je štjer do pet parstuoćna bordoška brozga (4 do 5 kilogramou solfata od rama an gľih tekaj ugasmjeneća ľapna na 100 ľitrou vode). Škropľit je trjeba dobro od najbuj visokľh mladľh vej pa do korenike.

me stiskat an ne ľih uľěć de ne boli kravi je trjeba vime namazat z maslom. To mľjeko, ki se pomouze se ne smije metat na tľa, ampak u posodo, zak' mľjeko je infetano an bi se ľanko boljezen prenesľa s stěľjo na zdrave krave.

Potľě je trjeba skarbjet, de se tľsta smardľľiva tekoćina u vimenu hitro posušći. Kravo je trjeba zatuo buj slabo fuotrat kot poravad an ji je trjeba dat

GOSPODARSTVO

Targouski sporazum med Furlanijo an Slovenijo

Videmska targouska zbornica (Camera di Commercio) se zlo briga s problemom targouske izmenjave med Furlanijo an Slovenijo. U Vidme želijo, de bi paršľo s sosedno daržavo do parjatelj-skih odnosou, zak' takuo bi se z izmenjavo blaga med Furlanijo an Slovenijo rešilo dosti ľjudi mizerje, ki jo tarpľo u naši daželi. Znano je, de odkar so se zaperle poti za trgovanje s Slovenci, u ćedade je šľo u falľment 23 targoucou, u ćjeli videmski provinci pa so na stotine targouci, ki so muorľi falit.

Nje dugo od tega, de so kľical na Camera del Commercio use naše šĩndike an već targouceu naše dažele. Povjedal so jim, de oni kot Slovenci bi ľahko povećali buoľše parjatelj-ske stike s svojľmi brati na onstran meće an tuo bi koristľlo ne samo Beneški Sloveniji, ampak tud usľ Furlaniji. Ali so naši kamunski pogľavarji tuole ľjudem povjedal? Var-nľl so se na svoje kamune an daržal u temi domaće targouce, ki bi željel targovat s brati onstran meće, zak' jim je

bluo najbrže od zgoraj ukażeno, de je trjeba ćim već omejit stike našľh ľjudi s svojľ brati. Tuo nam tud dokazuće, de njeso dal na kvesturi potnega lista (pasaporta) našľm domaćim targoucem, ki so ga zaprosľl za jeti u Jugoslavijo. Kaj veća takuo skarb Camere di Commercio, če policija ne pusti, de bi šľi naši ľjudi u Jugoslavijo. Camera di Commercio bi muorľa postopit h kvesturi, zak' drugać ne vají neć njena skarb.

Menjava denarja

Zľata šterľina	7500
Napoleon	5975
Dolar	638
Šterľina karta	1585
Francoski frank	157
Belgijski frank	12,40
Svicarski frank	149
Avstrijski šiling	22
Zľato po gramu	779
Srebro po gramu	18

Sada se trosi gnoj po trauniku

Dosti kmetou trcsi gnoj šěle na pomlad. Tako gnojenje ne škoduće, a če se gnoji u jesen se ima od gnojenja već koristi, zak' pridećo use sostance zguoćaj na pomlad že do traunľh korenľn an trava začne zguoćaj rast. Prej ko je gnoj na trauniku, već zalježe.

Gnojnica naj se pa ne poliva u jesen po traunikah, zak' sostance grećo preveć globoko u zemľjo an traune korenľne ne pridećo do njľh. Narbuľši cajt za gnojit z gnojnicou je mjesac februar. Dobro pa je, de se u jesen pognoji sadno drevje z gnojnicou, de pride ta tud do narbuľ globokľh korenľn.

većkrat grenke soli. Sobit ko krava zbolľi ji je trjeba dajat na vime ľpake iz azejdove vode an naj se zamenjajo usakľh pou ure, buj poznó naj se vime maže z mazľlom, ki se ga kupi u farmaciji. Če njemate par rokah tľstega mazľla, mažite vime z oljem ali maslom. Potľě parvežite na vime kuhano ľľno sjame, ki ga je trjeba nľmar zamenjat kar postane marzľo. Če se bo djeľalo takuo, bo krava ľahko ozdravľa u treh ali štjerľh tľdnľh. Če začnete zdravit prepoznó ali ne takuo kot smo povjedal, krava ľahko zgubi za dugo cajta mľjeko ali pa za nľmar, zak' vime se staroći.

Kup na debelo

ŽIVINA ZA ZAKOL		
	Po kg.	
Krave	L. 205 do	225
Veli	» 235 »	255
Jenice	» 235 »	265
Teleta	» 365 »	390
Ovce	» 150 »	170
Koze	» 90 »	110
Praseta	» 260 »	280

ŽIVINA ZA REJO		
Po glavi		
Krave mľekarice	L. 130000 do	180000
Jenice breje	» 136000 »	180000
Praseta od 12 do 20 kg	» 2400 »	4200

PERUTNINA - ZAJCI - JAJCA		
Po kg.		
Kokoši	L. 580 do	635
Pľšćarci	» 565 »	625
Race	» 515 »	565
Purani (dĩndje)	» 475 »	550
Zajci	» 255 »	275
Jajca usako	» 38 »	40

ŽITARICE		
Po kuintalu		
Ušenica	L. 7300 do	7500
Sjerak	» 5900 »	6100
Ušenćna moka	» 8150 »	9350
Sjerkova moka	» 6900 »	7400
Ušenćni otrobi	» 4900 »	5000

SENO		
Po kuintalu		
Djetelsko seno	L. 2100 do	2400
Navadno seno	» 1350 »	1500

GRADBENI LES		
Po kubićnem m.		
Bukovľ hlodi	L. 13800 do	15100
Orjehovľ hlodi	» 18700 »	19700
Ćerješľnovľ hlodi	» 17500 »	18000
Smrjekovľ hlodi	» 13300 »	14100
Kostanjevľ hlodi	» 11500 »	12000
Jesenovľ hlodi	» 17700 »	18200

DARVA		
Po kuintalu		
Bukove darvľ suhe	L. 950 do	1050
Bukove darvľ surove	» 850 »	950
Druge mehkć darvľ	» 650 »	700
Bukovo ogľje	» 2700 »	3000

SADJE AN ZELENJAVA		
Po kg.		
Jabuka	L. 20 do	60
Hruške	» 20 »	60
Kostanj	» 20 »	35
Krompjer	» 25 »	35
Grozđje	» 40 »	70

SER AN MASLO		
Po kg.		
Mľekarnľško maslo	L. 950 do	1030
Domaće maslo	» 850 »	900
Ser do 2 mjesca star	» 450 »	530
Ser ćez 2 mjesca star	» 570 »	650

Odgovorni urednik: Tedoľd Vojmľr
Zaloźnik: »Matajure d. z o. z.«
Dovoljenje videm-skega sodića štev. 47
z dnem 26.7.1950
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

Beneška ľjudska pravca: „Kmet in zlodej“

Nekoć se je nek kmet ponoć vracal domov v Grmek skozi gozd. Ko pride v

Log zagľeda »štrijoa, ki je imela pred sećob razgrľnen prťćek poln ćekinov.

»štrijaa mu reće, da bo ta zakľad njegov, če hitro poveće prťćek u culico. Grmćian

zaćne vezati culico, a ne ve, da je njun razgovor posľušal sam vrag. Prime za

prvi vogal prťćea, potom za drugi, a ko se dotakne tretjega zasľšľi v blĩćini mo-

ćno roćľľjanje z verigami in ćrn dľm. Ni še prľjel ćetrtľ vogal, ko zagľeda pred

sećob vraga, ki mu każe verige, grozeć mu, da ga odnese. Kmet se tedaj tako

prestrašľ, da pozabi zavezati culico in urno zbeží. Vrag je zelo vesel, ker je pri-

šľel tako hitro do ľepega zakľada, poveće culico in odide. »štrijaa pa še danes

joka u Logu, ker je prľšľel zakľad u rokć vragu in ne dobremu Grmćianu.